

VRTEC

Časopis s podobami za
slovensko mladino

Letnik 58

VRTEC
Lredil
Jožef Vole

V Ljubljani, 1927/28

Izdalo društvo Pripravniški dom

Natisnila Jugoslovanska tiskarna

ARTIST

Prvního vydání
v roce 1917

VII 28137 B, f

Vse pravice pridržane.

Kazalo.

	Stran	Stran
Pesmi:		
Nagajivi vetrec. (Janko Samec.)	1	
Očka in sinko modrujeta. (Mirko Kunčič.)	2	
Septemberska. (Albin Čebular.)	2	
Legenda o Mariji, ptičici in sirotni deklici. (Dr. Joža Lovrenčič.)	8	
Na morski poti. (Janko Samec.)	17	
Ob vodometu. (Janko Polák.)	18	
V sadovnjaku. (Albin Čebular.)	18	
O Gedeonu. (Ksaver Meško.)	27	
Sadni tat. (Griša.)	28	
Vseh vernih duš dan. (Janko Samec.)	33	
Zvon poje. (Mirko Kunčič.)	34	
November. (Danilo Gorinšek.)	34	
Burja. (Albin Čebular.)	39	
Sladko mlekec. († Leop. Turšič.)	44	
Vojna na vasi. (Janko Samec.)	49	
Smrtni angel detetu. (Gustav Strniša.)	50	
Mraz. (Mirko Kunčič.)	50	
Teško pričakovanje. (Vanin.)	54	
Predzimsko. (Janko Samec.)	58	
Koledniki. (Janko Samec.)	65	
Nove jaselec. (Silvin Sardenko.)	66	
Zima. (Anton Žužek.)	66	
Materina prošnja. (Maksimov.)	70	
Ptičke. (Anton Žužek.)	73	
Na Svečnico. (Janko Samec.)	81	
Jurij in Majdica. (Radivoj Rehar.)	82	
Otroci se igrajo vlak. (J. Samec.)	97	
Marec v gorah. (Esen.)	99	
Novi upi. (Fr. Ločniškar.)	99	
Prvi teloh. (Esen.)	107	
Božji orač. (Janko Samec.)	113	
Naši kmetiški domovi. (Esen.)	114	
Dvoje solnček. (Janko Polák.)	114	
Vstajenje. (Ivan Albreht.)	124	
Šmarna pesem. (Janko Samec.)	129	
Rateško jezero. (Silvin Sardenko.)	130	
Maj. (Anton Žužek.)	130	
Vlak. (Danilo Gorinšek.)	139	
Pastirčki pri kresu. (Janko Samec.)	145	
Poletni večer. (Ivan Albreht.)	146	
Mrak. (Danilo Gorinšek.)	146	
Netopir. (Janko Samec.)	152	
Boj cvetic. (Gustav Strniša.)	158	
Polžek je žalosten. (Mirko Kunčič.)	158	
Povesti, pripovedke, popisi, prilike in basni:		
Matjažek. (Lea Fatur.) 3, 19, 35, 51, 67, 84, 100, 115, 131,	147	
Brazgotina. (K. Fratinovec.)	10	
Iz govorilnice naših najmlajših. (Marija Kmetova.)	24	
Tobak. (Fr. Pengov.)	26	
Pastir med svojimi. (J. E. Bogomil.)	45	
Pesem.	44	
Pravljica o lončku. (Ksenija Prunkova.)	55	
Boštjančkove lučke. (Bistriška.)	71	
Solčna roža. (Ksenija Prunkova.)	98	
Čevljarjev sin. (J. E. Bogomil.)	103	
Mati. (Bistriška.)	105	
Sokol in petelin. (L. N. Tolstoj - Jožef Gruden.)	107	
Veliko soboto. (Bistriška.)	119	
Kobac in Kobacka. (Matko Krevh.)	121	
Torka. (Štefan Jerko.)	125	
Jurko gre v Križem svet. (Po Kl. Hepner-Ksenija.)	135	
V majniško lepoto. (Bistriška.)	140	
Punčka. (Anton Komar.)	155	
Prirodopisni članki:		
Zemljepisni, zgodovinski in življenjepiski sestavki:		
Drobiž. 14, 30, 46, 63, 79, 95, 111, 127, 143,	160	
Iz zgodovine Kranjskih trgov. († L. Podlogar.) 14. Ribnica.	40, 59	
Tomislavu, novorojenemu kraljeviču	98	
Dramatične igre:		
Junak. (Matko Krevh.) 74, 92,	108	
Glasba:		
Ciril-Metodov rod. (Silvin Sardenko.)	7	
Koristni nauki:		
Modrost v pregovorih domačih in tujih. 14, 30, 46, 63, 79, 111, 127, 143,	160	
Mladinski novičar. 29, 62, 77, 126,	159	
Zabavne in kratkočasne stvari:		
Uganke, skričalice in drugo. 16, 32, 47, 64, 80, 96, 112, 128,	144	
Rešitve. 32, 48, 64, 80, 96, 112, 128, 144,	160	
Slovstvo: Ovoj št. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8.		
Slike:		
Slike k pripovedi Matjažek. 5, 21, 36, 52, 68, 85, 101, 118, 135,	147	
Legenda o Mariji, ptičici in sirotni deklici	8	
Za deveto goro	23	
Sadni tat	28	
Burja	35	
Ribniški grad in cerkev	40	
Sladko mlekec	44	
Predzimsko	58	
Zima	66	
Ptička	73	
Tomislavu, novorojenemu kraljeviču	98	
Čevljarjev sin	104	
Torka	125	
Jurko gre v Križem svet	136	
Punčka	155	
Vabilo na naročbo 16 in za Kazalom.		
Naši razgovori. (Na ovojih.)		

Vabilo na naročbo.

Še nekaj kratkih tednov, in vrata vaših šol se bodo zaprla za vami. Veselo se boste razkropili na vse strani — za dva lepa, brezskrbna meseca. Tudi Vrtec, vaš list, sklepa z današnjo številko svoj osem in petdeseti letnik. Ob tej uri slovesa se vam, dragi mladi čitatelji, in vam, dobri prijatelji, podporniki in naročniki prav iskreno zahvaljujemo za zvestobo in pozornost v tekočem letu.

Ljuba dolžnost nam je hkrati, da se na tem mestu dostojno zahvalimo tudi našim sotrudnicam in sotrudnikom. Takó gospodični Lei Faturjevi in gospe Zupanec-Sodnikovi, ki je za njeno lepo povest »Matjažek« izvršila lične ilustracije, nadalje gospodični Mariji Kmetovi za njene pestre črtice iz otroškega življenja, gospici Kseniji Prunkovi za ljubke pripovedke in risbe, Bistriški za njene živahne opise, ter gospodom Domnu, Bogomilu, Krevhu, Žužku, Ant. Komarju za ves trud. Tudi našim orlim pesnikom Sardenku, Samcu, Polaku, dr. Lovrenčiču in drugim veljaj naša topla zahvala.

Kakor nam bodo le-ti ostali zvesti tudi še naprej, tako se priporočamo tudi vam, mladi naši prijatelji, ki ste med letom gotovo doživeli pri Vrtecu dokaj uric lepega, pravega veselja. Poprosite starše, naj vam naroče Vrtec tudi še v prihodnjem letu! Naj ve vaša draga mamica, skrbni očka, da denar, namenjen za naročnino našega lista, prav gotovo ne bo šel v nič. Vrtec bo tudi v prihodnjem letu lep, mikaven in v vsakem oziru dober mladinski list. Uredništvo in uprava bosta, s podporo zveste družine priznanih sotrudnikov, vršila z veseljem svojo nalogo; potrebna pa nam je pomoč tudi od vaše strani, kajti čim več pridnih naročnikov, toliko lažje, toliko uspešnejše bo delo za še večji procvit najstarejšega slovenskega lista za mladino.

Za leto 1928/29 bo naročnina kot v preteklem letu: Vrtec in Angelček skupaj bosta stala 22 Din, Vrtec sam 14 Din, Angelček sam 8 Din. — Naročnino pošljite upravi »Vrtca« v Ljubljani, Sv. Petra cesta šte. 80. — Čekovni račun uprave ima šte. 10.470.

Janko Samec:
Nagajivi vetrec.

Kaj pa dela ptič na veji? —
Poje ves preljubi dan.

Kaj pa mucek na vereji? —
Kisa se, ker je zaspan.

Kaj pa k temu solnce pravi? —
Lica mu gredo na smeh.

Kaj pa méni mišek v travi? —
»Spati v solncu, to je greh!«

Kaj pa vetrec si izmisli? —
Mucku se zažene v brk.

Ta pa plane brž pod svisli . . .
Ptič in mišek . . . frk, frk, frk!

Mirko Kunčič:

Očka in sinko modrujeta.

»Očka, joj, povej:
Kam bežijo mlada leta?
Mar kot ptičke lastovičke
romajo v dežele daljne,
da nekoč,
ko bo v srcu črna noč,
vrnejo se polne solnca?«

»Sinko, veš, to je takó:
Mladih let nazaj ne bo.
Kakor ptičke lastovičke
obnemorejo na poti.
Lovec krut jih — čas — zaloti,
v kletko — prošlost ujame in — —
vse je le še tih spomin,
nanje
in na davne lepe sanje.«

»Očka, kaj pa, če zaprl
bi jih v gajbico samotno
in jih čoval noč in dan?«

»Pa če z levom ali zmajem
jih zastražiš — vse zaman.
Skozi luknjico najmanjšo
venkaj ti pobegnejo...
Sinko, sreča mladih let
zvene kakor v maju cvet.«

Albin Čebular:

Septemberska.

Jesen je stopila na trato
s svojo suknjico zlato,
je dečica pesmi zapela,
so jabolka sočna zardela.

Je hruškici poleg stezice
pobarvalo solnčece lice,
v naročje pa dečice žive
se sipljejo višnjeve slive...

Lea Fatur :

Matjažek.**1. Težko je malemu dečku.**

Sédi, Matjažek, sem na prag,« je privedla stara Podkrnka svojega vnučka in ga posadila na visoko pražnico. »Tu imaš, ljubček, mlečke in kruhek, pa jej lepo, in če prideta kača in miška, ji ne smeš poditi. Kača je varuhinja hiše; če jo užališ, pride nesreča v hišo.«

»Kaj pa je miška?« je vprašal krepki deček malo nejevoljno, kajti ni šel rad iz izbe, kjer mesi mama kolače in ravná stara mati pražnjo obleko.

»Miška je varuhinja zakladov. Zato hodi s kačo. Če boš ostal priden in nedolžen, lahko da ti prinese kača ključ od rakve v kleti gradu, ki jo čuva ajdovska deklica.«

»Bom priden,« se je udobrovoljil deček. »Stara mati, kdo je bolj star — vi ali grad ali proštija ali cerkev?«

»O ti tepček ti! Prej je bil grad, potem proštija, cerkev in vas. Sto in sto let je od tega, kar se tu pravi: Podkrnos. Cesar Arnulf,¹ tako so pravili gospod prošt, je ustanovil proštijo in dal ji je dosti grajskega posestva. Mi smo bolj pod gradom, pa smo podložni gradu, imamo pa dve njivi tudi na proštijem, pa smo dolžni tudi proštiji tlako in desetino. Kako se pa pravi tvojemu atu?«

»Podkrnec,« se je vzdignil deček ponosno. »In Podkrnčevina, to je naš grunt.«

Mati je zmajala z glavo, pokrito z rjavo volneno kapo, in si pogladila gube kratke sive janke:

»Naš in ne naš, ljubček. Več stoletij je že preteklo, kar se je naselil tu tvoj praded. Krčil je šumo in iztrebil je grmovje. Kar je pridelal, je bilo njegovo. Pa so prišli ljudje, ki ne govorijo po naše, in so rekli: To je naše! Ako hočeš ostati tukaj, moraš nam plačevati davke, desetino.«

»Ata pravi: trikrat —«

Matjažek se je ustavil z odprtimi usti. Spomnil se je, da ne sme majhen deček tako govoriti kakor véliki. Ata je velik, pa lahko za-robanti; če bi pa Matjažek, bi se jokali angelci in šiba bi pela. Kako težko razumè Matjažek to ... »Kadar bom velik, pa bom smel, stara mati? To bom rentočil! Kakor stric Lipš.«

»Greh je tako govoriti, in kača ti ne bo prinesla ključa. Jej mleko in daj mir z vprašanji! Poglej, kako sije božje solnčece na Podkrnos, pa je vendar skoraj mraz. Že odpada listje, in njive so

¹ Cerkev sv. Martina se imenuje že l. 861. Vojvodina Koroška, t. zv., str. 109, dr. Potočnik. Koledar Moh. dr. str. 39, l. 1906., dr. Jan. Arnejc.

prazne. Jesen je, Matjažek! Kmalu bo sipal Bogec beli snežec po gorah in rekah, zamrznila bo Glina pod vasjo, in ustavil se bo mlin.«

»Stara mati, kdaj mi naredi boter Andraž hlačice?«

»Jutri jih dobiš.«

»Stara mati, kaj je to: svatba?«

»Miza je polna jedi, okoli mize polno božjih ljudi; vsak ima pušeljc, nevesta in ženin imata vence, vsak pa dobi kolačev in medice.«

Stara žena se je obrnila, a vnuček jo je vlovil še za jankin rob: »Stara mati, kaj pa, če pridejo Turki na svatbo?«

Zgenila se je žena in zmajala z glavo: »Kaj bo iz tega otroka? Vse sliši, vse si zapomni in razume. Ubija nas z vprašanji. Lažje bi ves dan mlatil kakor odgovarjal Matjažku, pravi oče.«

Matjažek je ostal sam s kopo nerešenih vprašanj v duši. Zato mu je kmalu omahnila roka z žlico, glava se je naslonila na kamniti podboj, in deček se je pogreznil v premišljevanje. Nič ni videl, da je smuknila srebrokoža in vitka kača iz luknje pod pragom, in ni videl miške, ki se je vzela za njo. Kača z glavo v mleko, miška pa z zobki na kruh.

Pa je težko malemu dečku. Vsak dan vidiš in slišiš kaj, a če vprašaš, ne odgovarjajo radi malemu dečku. Še največ mu pove stara mati: O dedu, ki je umrl, ko je hodila po Koroškem, Črna smrt'. »Samo dahnila je vate, pa si bil bratec mrtev kakor snop.« O Obrih-pasjeglavcih, ki so lovili ljudi z mrežami; o palčku in škra-telju, o belih ženah in vilah, ki prinašajo otroke iz velike gore; o škopnjaku in povodnjaku, o lintvernu v jezeru; o Bogcu in malemu Jezuščku ter Mariji in o sveti Hemi in blaženi Lihardi in toliko, toliko drugega, da ne more spati fantič, ko premišljuje vse to. Najtežje pa so svatba in Turki, ki imajo glavo kakor volčji psi, jedo sirove ovce in bašejo male dečke v žakelj, da gleda ubožcu ven samo glavica. Atke polovijo, privežejo konjem za rep, stare matere pobijejo, mlade matere pomečejo na konje, hiše in žitnice požgo, da ni nikjer več ljubega kruhka. Samo, kaj dela Bogec v nebesih, da ne zagrmí nanje, na grde? Mama pravi: »To je pokora za naše grehe.« Stara mati pravi: »Huda leta, Bog se usmili!« Zakaj so leta huda? Matjažku pravijo, da jih ima en prst manj kakor vse na roki; ata jih ima za pet rok. Teta in stric, ki so šli danes v gozd, pa ne povedo, koliko rok let imajo, in so hudi, če jih vpraša Matjažek. Huda leta! Kobilice! Kakor bi pospravili grabci, pravi stara mati, so požrle list in travo. Gospoda, taki, ki imajo grad in proštuje, so se kregali med seboj: »Grad je šel na grad in mesto na mesto.« Kako naj do-ume vse to mali deček? In Turek je bil že Podkrnosom, je požgal vas, pa ni našel Podkrnčevine, sicer bi bil vzel Matjažka iz zibeli,

in Matjažek nikdar ne bi bil poznal prave vere. O, in nikdar ne bi bil več videl svoje mame!

Huda leta! Ko je bil nametal Bogec soli, ki se ji pravi snežec, je zapisal ata z ogljem na vrata čudne kavke. Za eno manj kolikor

imaš prstov na eni roki. Pa je rekel ata: »Tisoč-štiristo-šestinsedemdeset! Bog ve, kaj nam prinese!« Ata zna. Učil se je pri gospodih v proštiji. Tudi boter Andraž, ki ravna sv. Martina, zna; znal bo tudi Matjažek. Slišal bo, kar govore kavke na škrinji, na rovašu, na koži in na kamenu. Sam gospod prošt ga bo učil, Matjažka.

In zdaj svatba... V mestu! To je velika, velika vas, kjer se drži hiša hiše, kjer je polno medičarjev in jedo krave kamen. »Pojutrišnjem,« je rekel ata. Včeraj sta prijahala v vežo. Rekli so jima ženin pa svat, pa sta bila stric Markec in boter Lipš iz mesta pred mestom, tam kjer so velika vrata in visok zid.

Lepo sta bila oblečena, v pušeljcih in plaščih. Pa sta pozdravila in rekla: »Vabim vas in prosim... Tudi Jezus je šel v Kano Galilejo...«

Mati so prinesli hleb kruha in nož. Boter ženin si je odrezal krajec in ga vtaknil v žep. Ata je povabil na vino, pa so privezali konja pred hišo in sedli k mizi. Ženin je vzel Matjažka na koleno. Razumel je mali deček, da gredo ata in mama in stara mati in teta na svatbo, pa je zahteval: »Tudi jaz grem!«

Hudo so pogledali stara mati. Ženin boter pa je rekel: »Seveda tudi Matjažek!«

»Srajčniki ne smejo med svate,« je rekla mama vsa rdeča. In boter ženin: »Pa mu odreži kos sukna, Andraž bo hitro stisnil.«

»Bo pa sedel za pečjo,« so se zadovoljili stara mati. Pa so govorili še o svatbi, kò je prišel v izbo stric berač Jurij, ki hodi z malho po svetu in pove toliko in zna odgovoriti, če ga kdo vprašuje.

Vina so mu dali, pa je rekel botru ženinu: »Vidiš, lahko se ti zgodi, da pridejo taki, ki jih nisi vabil.«

Ustrašili so se, kakor če pride volk na prejo. Ata je zakričal: »Pa vendar ni spet turški vrag v deželi?«

Stric Markec je vzbruhnil: »Zdaj, ko je pospravil kmet s polja in si je popravil nekoliko, kar je bilo požganega in uničenega? — In je treba poravnati, kar zahtevajo v gradu, v cerkvi, kar gre svetnikom in biričem.«

Stara mati so sklenili roke: »Nikar, Markec! Saj veš, da je treba gosposke. Ali boš živel kakor žival v hosti? Ali se boš podal Turku in boš plačeval njemu?«

Stric berač Jurij pa se je smejal: »Kaj se jeziš, Markec! Hiti rajši domov in posvatuje! Turek je že pred trgom Podkloštrom...«

(Dalje prihodnjič.)

Silvin Sardenko :

Ciril-Metodov mladi rod.

Nova budnica v spomin 1100 letnice-rojstva sv. Cirila.

Dvoglasni zbor s klavirjem ali harmonijem.

Korakoma.

Stanko Premrl.

mf *p* *mf*

Mi smo slo-vanski up in coet, Ci - ril-Me-to-dov mla-di rod; iz

sosten. *f*

na-ših sel se vi - je v svet vseh po-tov a - po - stolska pot,

(Zadnji štiri takti se morejo ponoviti.)

Mi smo slovenska zdrava kri,
ljubezni naše sveti kres
iz misli vseh, iz vseh moči
goreti mora do nebes.

Mi smo slovenski klic glasan,
ki vabi v apostolski krog;
na čelih naših sije dan,
v globinah duše biva Bog.

Mi smo učenci novih dob:
kdor za edinost ne živi,
rodovom našim koplje grob,
izdaja svojo lastno kri.

Naš rod je večnih sreč otrok,
naš višji dar je božji mir,
naš cilj je velik in visok:
Pri eni čredi en pastir.

Dr. Joža Lovrenčič :

Legenda o Mariji, ptičici in sirotni deklici.

(Po narodnem mottou.)

Drobna ptička priletela
je od sinjega morjá,
trikrat Brezje obletela
in lepo prepevala:

Je Marija poslušala
drobno drobno ptičico
in je še z oltarja vstala
in pred cerkev šla za njo:

»Tisočkrat bodi češčena,
o Marija, rožni cvet,
tebe kličem zapuščena,
ko se me ne usmili svet.
O Marija Pomočnica,
z Brezij pridi mi v pomoč,
k tebi, k tebi, o Devica,
molim dan in noč!...«

— »Čuj me, ptička v zraku gori,
drobna ptica ptičica,
in lepó mi odgovóri,
kar te zdaj bom vprašala:
Ali je ta pesem tvoja,
ali si jo slišala,
ko po zraku brez pokoja
sem in tja si letala?«

Ptička je odgovorila,
drobna ptica ptičica:
Pesmi nisem jaz zložila,
sem jo peti slišala.
Pela jo ob morja vodi
je sirotna deklica —
gor in dol po bregu hodi
in je močno žalostna.«

Še Marija je vprašala:
— »Kaj ti pravim ptičica,
ali mene bi peljala
k deklici na kraj morjá?«

Je v odgovor začebljala
drobna ptica ptičica:
»Jaz bi tebe že peljala,
pa predaleč je do tja!«

Ptičica je odletela
čez gore in čez doli,
in Marija je hitela,
da potí ne izgreši.
Hitro ptička je letela,
hitreje Marija šla
in pred ptičico dospela
je do sinjega morjá.

— »Nič ne maraj ptička mala,
čeprav daleč je do tja,
ti boš meni pot kazála,
jaz pa bom za tabo šla!«
je Marija ptički dela,
oj Marija usmiljena,
ki bi deklico otéla
rada vsega hudega.

Tam ob sinjem morju stala
je sirotna deklica
in je sprebridkó jokála
in Marijo klicala:

»Tisočkrat bodí češčena,
o Marija, rožni cvet,
tebe kličem zapušćena,
ko se me ne usmili svet.
O Marija Pomočnica,
z Brezij pridi mí v pomoč,
k tebi, k tebi, o Devica,
molim dan in noč!...«

Je Marija poslušála
nebogljeno deklico
in jo milo je vprašála
in ji rekla je tako:

— »Čuj me, deklica ob morjí,
ti sirotna deklica,
in lepó mi odgovóri,
kar te zdaj bom vprašála:
Ali je ta pesem tvoja,
ali si jo slišala,
ko ob morji brez pokoja
sprebridkó si jokála?«

Deklica je odgovorila,
oj sirotna deklica:
»Pesmi nisem jaz zložila,
sem jo peti slišala.
Mamica mi jo je pela,
ko me je še zibala —
potlej mi jo smrt je vzela,
in zdaj sem sirotica!...«

— »Nič ne joči, nič ne joči,
moja ljuba deklica,
meni se lepo izroči
pa v nebesa pojdeva!«
In Marija je prijela
za roko sirotico
in se vzdignila in vzela
jo s seboj v svetó nebó,
v svetó nebó, v nebeški raj —
Bog nam ga vsem skupaj daj!

K. Fratinovec:

Brazgotina.

I.

Okrog hišice pri cesti se je podil trop otrok. Z glasnim smehom in razposajenim vpitjem so se pehali in prerivali okrog voglov ter se prekucavali po mehki travi.

Nenadoma pa prileti od nekod droben kamen, in nedolžna igra se mahoma izpremeni v razposajeno. Prične se kamenjanje. Stojim pri oknu in opazujem otroke. Že jih hočem pokarati za njih razposajenost, kar me ustavijo lastni spomini, ki hipoma stopijo predme iz davne preteklosti. Vzdigne se zagrinjalo, in na pozorišče detinstva stopita dva bratca, Tonček in Lojzek. Na njivi delata. Z zavihanimi rokavi vihti vsak svojo motiko in udrihata po debelih, mastnih kepah na pravkar razorani njivi. Avgustovsko solnce pripeka in jima vali pot po licih.

Odzvonilo je poldan, a onadva hitita in hitita...

Prvi se priziblje do konca njive Lojze, starejši od njiju, dočim ostane Tonček precej za njim.

»Narejeno je!« se pohvali oni, se obrne do brata in si obriše pot z rokavom.

»Počakaj me, greva skup domov,« pravi Tonček.

»Veš kaj, ti si počasen, Tonče. Ne bom te čakal, ne!«

»No, Lojze, samo malo počakaj, takoj bom na koncu, potem pa greva.«

Tako prosi Tonček. Ko vidi, da je Lojze že sedel na kraju njive v senco, se opogumi in podviza z delom.

Za ozarami med grmovjem teče potok, onstran njega pa se vije navkreber kamnita pot. Lojze se pomakne počasi do potoka, se napije vode, potem pa leže v senco kraj njega počivat in priganjat brata na njivi. Kmalu pa mu postane to dolgočasno, in si izmisli nekaj drugega. »Čak, ali boš hitel,« pravi in začne brizgati vodo s periščem proti bratu.

Tončka pa ta rosa, kolikor je pade kraj njega, nič ne zbega. Posmehne se bratu,

»Čaj me no! Ti pa dam več, da boš bolj hitel,« dé Lojze in zajame vode v svoj luknjičavi klobuk in zdirja na njivo. Ko pa klobuk zavihti in vrže vodo od sebe, prileti od nasprotne strani nanj kepa prsti, se razsuje na njegovi rami in se mu razleti v lase in za srajco, sam pa omahne in se prekucne s klobukom vred po njivi, kot je dolg in širok.

Tonček se poredno nasmeje ter se nehote pomakne za nekaj korakov nazaj, pripravljen vsak hip na beg.

Prav tisti čas se škodoželjno zakrohotaajo onstran potoka trije paglavci, idoči s srpi po praprot. Ta smeh podžge Lojzeta in ga vrže pokonci. Sramota, ki so jo videli oni tam za potokom, ga bolj razdraži nego prst, ki se mu je vsula za srajco. Hitro potegne srajco izza hlač in se oprosti nadležnega drobiža, potem jo pa ubere z rušo v roki za bratom, da mu povrne njegov napad.

Med tekom zaluči rušo na vso moč, da se kar pokadi za njo. Zgreši. Spet smeh paglavcev onstran na poti, Tonček pa v diru kaže osle preganjalcu.

Preskočita potok in se prerineta med grmovjem na pot. Tu pa ni kep. Lotita se kamenja. Takoj se postavita v precejšnjo razdaljo drug od drugega in se pripravita, kakor da gre za stavo pri streljanju. Če meče eden,

počiva drugi in se izogiba in norčuje iz svojega nasprotnika: »Imaš roko kot pes taco!«

Vedno bolj raste bojaželjnost na obeh straneh. Vsak hoče veljati za boljšega napadalca. In se zgodi, kar se je zgoditi moralo. Nenadoma se zasliši presunljivi »ojoj!« in Tonček omahne z okrvavljenim čelom na tla.

Prišedši v svojem razmišljanju do tega prizora, resnično zaslišim od spodaj nenaden jok in stok, vik in krik. Vse vprek odmeva izpred hišice pri cesti:

»Ti si ga, ti, ti!«

»Nak! — Grmov ga je!«

»Koga? — Jaz? — Ti, ti!«

»Lažnik! — Lažnik!«

»Boš že videl!«

Tako se čuje od spodaj, in vpitje prehaja v čimdalje večjo oddaljenost. Otroci se razprše, in jok se oddaljuje. Končno utihne popolnoma. Spet je vse tiho in pokojno. —

Tam na poti onstran potoka pa leži Tonček v mlaki krvi. Po prvem vzkriku ne da nekaj trenutkov nobenega glasu od sebe. Tišči ga v glru, da se še izjokati ne more.

Lojzeta strese in tak strah ga prevzame, da se mu zježijo lasje na glavi. Kar k tlom ga priklene neka neznana sila in drži mu noge na mestu, da jih niti geniti ne more, kakor bi bil iz svinca. Obide ga misel, huda misel, ki se je močno prestraši: »Pa ne, da sem ga na smrt!«

Čez nekaj časa pa že odleže Tončku. Spet pride do sape, pa bruhne v jok iz vseh svojih mehov in zatvornic.

Brat zdirja k njemu in ga tolaži.

»Tonček, Tonček, nikar ne jokaj! Saj ni tako hudo. Nisem te nalašč. Za stavo je šlo, saj veš. Kar vstani, da te umijem, pa ne jokaj, saj bo kmalu dobro.«

Tonček pa se kremži in tarna:

»Jaaa! — — Boli-i-i! — In — in doma — doma — bom — po-ve-ve-dal, doma — —«

»Da bova tepena oba,« ga pomiruje Lojze, pa se je grožnje ipak ustrašil in se zamislil.

Iz rane pa curlja kri in se suši po obrazu. Lojzetu je zdaj žal, da je tako prišlo, in se mu zdi močno nerodno, zakaj tako reč bo doma res težko prikriti in utajiti.

Kmalu pa ugame drugače in pravi:

»Veš kaj, Tonček?«

»Kaj?« vpraša ta jokaje.

»Doma nič nikar ne pravi, kako je bilo, bova tepena oba. Jaz pa ti dam za to cel groš in nož, če ne poveš nič.«

Tončku se zasvetijo oči.

»Groš pa nožiček, praviš, da daš? Tistega od birme?«

»Tistega! Samo molči!«

Tonček se pomišlja. Nožiček je lepa reč, posebno tak, kot ga ima brat; groš je pa tudi nekaj vreden. Če bi bila dva, bi pa že lahko kupil na sejmu konjička, ki zadaj piska, pa še kaj povrhu.

Tako premišlja par hipov. Na glas pa reče:

»Kaj pa, če me doma vidijo takega-le?«

»Saj te bom umil. Potlej pa klobuk potisni bolj na oči, tako-le. In se ne bo nič videlo.«

»Pa če potlej zagledajo?«

»Potlej naj pa le zagledajo, če hočejo. Ti pa reci, da si se z motiko, ali da si padel. Tako reci!«

»Z motiko?«

»Kajpak. Ali ne? Vsaj tepena ne bova, ti boš imel pa nož in groš.«

Tonček se dela, kakor da ima še nekaj pripomniti, ali ker brat konča z grošem, se ga poprime in nadaljuje z njim.

»No, če daš dva, pa res ne bom povedal?«

»Koga? Noža? — Saj jih nimam.«

»Ne! — Dva groša.«

»To je preveč!«

»Preveč? — Bom pa povedal, čeprav sva oba tepena.«

»Hm! — — Za dva pa ne boš?«

»Nak!«

»Zares ne?«

»Veš, da ne!«

»Mož beseda!«

»Mož!«

»Velja! Daj roko!«

»Na! Samo še danes mi moraš dati vse.«

»Še danes.«

»Ampak, če ne daš, boš še na sodnji dan za mano nosil.«

»In ti me boš še na sodnji dan odpuščanja prosil, če boš figa-mož.«

II.

Med potjo domov sta rojila Tončku po glavi oba groša, ki ju bo dobil od brata. Zmenjal ju bo na krajcarje, da bo več drobiža in bo bolj cvenkalo v njegovi »hranilnici«, ko jih položi vanjo. Le škoda, da ni zahteval več od brata, saj ima grošev še obilo: dobil je od botra za birmo celi dve kroni.

Pa ga zaskeli rana in popravi si klobuk. Potegne ga še niže, ko prihaja bliže doma. Povpraša brata: »Ti, poglej, ali je tako dobro?«

»Tako bo dobro! Čisto prav. Poglej, še kri ti nič več ne teče, tako dobro sem ti umil rano.«

In gresta v hišo. Prvi stopi v vežo Lojze, pa brž v sobo, za njim pa Tonček.

Pride mati z žehtarom iz hleva, pa ju vpraša, kje sta bila tako dolgo. Onadva se pa izgovarjata, da je bilo kep veliko in da nista nehala prej, da sta vse naredila.

In ni nič huda. Prinese jima mati južino. Brata hitro poprimeta za žlice in pričneta jesti.

»Tak molita prej!« ju pokara mati, »kaj bosta južinala brez molitve!«

Tonček je zdaj ves v zadregi. Pri molitvi se mora vendar odkriti, mati pa stoji tik pred njim.

Ali zvita buča — naš Tonček si zna pomagati. Vstane od mize, obrne materi hrbet, stopi k peči, kjer visi njegov suknjič pa prične nekaj iskati po žepih. Lojze ga pogleda, se skrivaj muza, nato pa hitro odmoli očenaš. Potem mati odide, onadva pa jesta pokrita.

Ali nesreča hoče, da je koj nato stopil v hišo oče in sedel za mizo, njima nasproti.

»I, kje sta se pa vendar klatila toliko časa?«

»Mnogo kep je bilo, pa nisva prej marala priti, da sva vse potolkla,« odgovori Lojze.

»E, ni jih bila taka reč, saj vem. To sta morala biti še kot drugod.«

Zdaj oba molčita. Oče ju gleda, zdaj Tončka, zdaj Lojzka. In njiju sumljivo molčanje ju izdaja. Oče reče:

»Kaj pa je tebi, Tonček, da imaš klobuk tako na čelu?«

»Nič.«

»Pokaži no!« In oče seže proti njemu in mu privzdigne klobuk. Pogleda in se začudi nemalo: »Aaa! Kaj pa je to? Jej, jej, jej!«

»Kaj pa je, kaj?« se oglasi mati in prihiti v hišo.

Brata se spogledata in hkrati odložita žlici.

»Poglej no mati, vse čelo ima razbito.«

»Jojmene! Kaj sta se pobijala? Zato vaju tako dolgo ni bilo! Kdo pa te je, Tonče, povej! Ali sta se sama, ali je bil še kdo zraven?«

Tonček pa molči. Brat tudi.

»Tak govorita no!«

Grešnika pa molčita. Lojze se radi varnosti pomakne malo stran od mize, Tonček pa sedi kot pribit, in hudo mu je. Na jok mu gre, a joka ne, le nekaj težkega se zavali na njegovo srce. Mož-beseda in dva groša z nožičkom na eni strani, na drugi strani pa: pa povej, po pravici povej!

Par hipov pozneje že odpre usta, da pove: Padel sem in sem se udaril z motiko po nerodnosti. — Ali koj za tem se oglasi drugi glas — še globlje v duši — ki mu govori strogo in prevpije prvega: Ni res! Ni res!

Tonček zatrepeta. Poleg stojita oče in mati in ga gledata pozorno, kaj bo povedal. On pa tišči usta, in glasu ni bilo od njega.

»Tak, kako je bilo?« ga spet vpraša oče. Fanta se vnovič spogledata, in Tonček ječaje izpove:

»Kepe — sva — sva — me-ta-la.«

»Kepe? — Kaj je to od kepe?« se razhudi oče, videč, da ga hočeta ukiniti in nalagati.

»To je od kamna,« reče mati, kakor da vse ve.

»Potem sva se pa s kamenčki,« — prizna Lojzek. A dalje ne gre. Samo-obtožba je huda reč za vsakega človeka.

»Lepa je ta, lepa! Pobijata se!«

»Poglej, nepridiprav,« se obrne mati do starejšega in mu pokaže Tončkovo glavo. »Še malo niže bi ga bil, pa bi ga bil zadel na sence, in dovolj bi imel za zmeraj!«

Nato je sledila pridiga in zgodba o Kajnovem hudodelstvu. Mati jo je povedala obema, oče je pa Lojzetu navil uro. Šele potem je bil ranjenec obvezan.

In med obvezovanjem, ko je najhujše že minilo, je Tonček postal zgovornejši. Brat se je potuhnil in umaknil v kamro. Tonček pa je vse povedal, kako je bilo prav za prav. Spoznal je, da je to še najbolj prav. Oče je pa vstal in rekel, odhajaje iz sobe, resno in modro:

»Zdaj boš pa nosil brazgotino vse življenje. In ravno na čelu, kjer se najbolj vidi.«

In res nosi Tonček brazgotino še danes. Ni dolgo temu, ko sem ga srečal v mestu in ga pogledal naravnost v čelo.

Modrost v pregovorih domačih in tujih.

Nesreča.

Nesreča zraste čez noč.
Nesreča pride nepovabljena.
Nesreča te dočaka na vsaki stezi.
Nesreča preži v vsakem kotu.
Nesreča ne počiva.
Nesreča ne praznuje.
Nesreča ne orje in ne seje, pa vendar dobro živi.
Ena nesreča jaha drugo.
Ena nesreča odpre vrata drugi.
Ena nesreča stopa drugi na prste.
Za malo nesrečo pride rada velika.
Ena nesreča pride redko sama.
Boljši ena nesreča ko dve.
Ena nesreča — nobena nesreča.
Ne hodi nesreča po zemlji ampak po ljudeh.
Nesreča pride čez ljudi, ne čez hribe.
Nesreča se tudi pragov palače ne ogne.
Nesreča nima koč, da bi jo vanjo zaprli.
Pri vsaki nesreči je tudi sreča.
Nesreča enega je sreča za drugega.
V nesreči se pokažejo prijatelji.
V nesreči si oglej močne duše!
Na prešlo nesrečo je dobro misliti.
Nesreča je večkrat hči dobre matere.
Nesreča naj le tepe, le da ubije ne.
Največja nesreča je, če kdo izgubi glavo.
Vsaka nesreča se prenese, če je le kruh.
Nesreča drugih je nam le sen.
Lastna nesreča se tehta na cente, tuja na funte.
Nesreči se vsak rad ogne.
Nobena nesreča večno ne trajaja.

(Konec.)

Drobiž.

V. Steska: Sprehod po Ljubljani.
(Kažipot našim šolarjem-izletnikom.)

Ljubljana je poglavito mesto slovenskega naroda. Zato je prav, da si to mesto natančneje ogledamo.

Če prideš v Ljubljano z dolenske postaje in kreneš po Dolenjski cesti

nekoliko nazaj, zagledaš salezijansko cerkev Marije Pomočnice na Rakovniku. Tu je bil že od nekdanj gradič, ki ga vidimo tudi že v Valvazorju. Na sliki nam Valvazor kaže pred gradom lep vrt in na dvorišču kočijo, v katero je vpreženo šest konj. Tako so se vozili včasih knezi. In res! Lastnik tega gradu je bil tedaj knez Eggenberg. Leta 1901. so dobili gradič v last salezijanci. Pričeli so pred gradičem zidati novo poslopje in potem novo cerkev. To cerkev so zidali od l. 1904. do 1908., dovršili so jo pa l. 1923/24. Krasni veliki oltar ima obliko ciborija. Stebri so iz dragocenega marmorja. Poleg cerkve je salezijanski zavod. V njem vzdržujejo salezijanci obrtne šole za čevljarje, krojače in mizarje ter višje gimnazijske razrede za svoj redovniški naraščaj. Do l. 1925. so imeli ljudsko šolo z internatom, ki so jo pa zdaj opustili. Na levi od cerkve na Rakovniku je luška votlina.

Po dolenski cesti hodé vidimo na desni Suhi bajer, vojaško strelišče, kjer so med svetovno vojno ustrelili 22 »izdajalcev«, ki so v tej grozni dobi izgovorili kako nepremišljeno besedo.

Med Dolenjsko in Ižansko cesto je velik obzidan vrt: botanični vrt, ki so ga ustanovili l. 1810. V njem se hranijo različne vrste drevov in drugih rastlin v učne namene.

Čez Gruberjev kanal pridemo na Karlovško cesto. Ta kanal je začel kopati jezuit o. Gabriel Gruber (1773 do 1780), zato se imenuje po njem. Voda prihaja v ta kanal iz Ljubljane in se pri Štepanji vasi spet izliva v Ljubljanico. Tako se odvaja mnogo vode, in povodnji na Ljubljanskem barju so postale redkejšje.

Od Karlovške ceste na levo do Ljubljane je zdaj cel oddelek mesta; pred 50 leti pa je bil tu velik travnik Prule (iz nemškega Brühl = loka, moker travnik). Na desno se pa dviga

lepo, gradiču podobno poslopje »Sa-
massova vilac«, kjer je Samassova
rodbina imela 178 let svojo zvonarno;
zdaj jo pa vodijo »Strojne tovarne in
livarne«. Pod to zvonarno se cesta zoži
in stopimo v Florijansko ulico.
Do l. 1792. so stala tu mogočna Kar-
lovška vrata (ime od mesta Karlovca),
ki jih je ljudstvo imenovalo »Pisana
vrata« zato, ker je bilo poslopje po-
slikano. Ko so mestno obzidje podrli,
so padla tudi mestna vrata.

V starih časih je moralo imeti vsako
mesto utrjeno obzidje, tako tudi Ljub-
ljana. Od Karlovških vrat se je spe-
njal zid ob pobočju griča Grad do
ljubljskega gradu; od tam po se-
vernem pobočju dol na Vodnikov trg
in dalje do Ljubljane. Ob Ljublja-
nici se je obzidje vilo do Vozarskega
pota in ob tem potu do Karlovške
ceste.

Vrat je imela Ljubljana šest: Razen
Pisanih vrat še Vodna vrata na Žab-
jaku in Ljubljani nasproti izlivu
Gradaščice; Križanska vrata pred kri-
žansko cerkvijo; Vicedomska vrata
med univerzo (deželni dvorec) in Kast-
nerjevo hišo poleg Filharmonije; Špi-
talska vrata ob frančiškanskem mostu
pri vходу v Stritarjevo (prej Špital-
sko ulico); Klosterska vrata, imenova-
na po nekdanjem frančiškanskem sa-
mostanu, tik Fabijanove hiše na Vod-
nikovem trgu.

Med l. 1780.—1792. pa so porušili
mestno obzidje in mestna vrata. Te
utrdbne so bile namreč proti novim to-
povom brezuspešne, zdravju pa zelo
škodljive, ker so branile vetrovom pot
skozi ulice, da se vlaga ni mogla su-
šiti. Kamenje teh utrdb so porabili
večinoma za obzidje pokopališča pri
Sv. Krištofu.

Ulica Sv. Florijana, Stari trg, Rožna
in Hrenova ulica ter Žabjak so najsta-
rejši del ljubljanskega mesta.

Cerkev sv. Florijana so zi-
dali (1672) v spomin na strašni požar
iz l. 1660. V tej cerkvi se časti stara
slika žalostne Matere božje (iz l. 1639.).
V desni kapeli je shranjen kip sv. Ja-
neza Nepomučana, ki ga je izklesal

l. 1727. kipar Francesco Robba. Ta kip
je stal prej v kapelici ob Savi tik Čr-
nuškega mosta. Ko je kapelica raz-
padla, je prišel kip v skladišče in
l. 1875. v cerkev sv. Florijana. — Nad
stranskim vhom v cerkev sv. Flori-
jana je freska Marije Pomočnice. Pr-
votno jo je naslikal Janez Potočnik
l. 1875., na novo Janez Wolf, l. 1922. pa
Matej Sternen. Glavna slika sv. Flori-
jana v cerkvi je Herrleinova. Zanimivi
vodnjak zunaj pod zvonikom je iz
dobe okrog l. 1780., semkaj postavljen
pa l. 1862.

Pri sv. Florijanu se odcepi Pot na
Grad. Grič se dviga 70 m nad Ljub-
ljanico (294 + 70 = 364 m). Vrh griča
venča mogočno grajsko poslopje, kjer
stanuje zdaj 600 ljudi. Ta grad, seve-
da v drugi obliki, stoji tu gotovo že
od 9. stoletja, ko so Franki premagali
Ljudevita Posavskega. Tedaj so Franki
zavladali nad nami in posejali našo
zemljo z utrjenimi gradovi. Prvič se
imenujeta ta grad in Ljubljana sploh
v zgodovini l. 1144. Tedaj je bil graj-
ski oskrbnik Udalrik, brat koroškega
vojvode Henrika. Sedanje zidovje je
večinoma iz 16. veka, samo vrh zvo-
nika je iz l. 1848. S tega zvonika (do-
stop je prost) je najlepši razgled po
ljubljski okolici, zlasti na Kamniške
planine, na Barje in Krim. Grajska
kapelica je bila prejkone zidana
l. 1444. na kar spominja najstarejši
zvon. L. 1489. je ustanovil cesar Fri-
derik III. na gradu službo duhovnika.
Na gradu je stanoval v začetku oskrb-
nik, grajski načelnik, grajski grof, po-
zneje deželni glavar, potem spet oskrb-
nik. Tu so zapirali ujete Turke, v 18.
veku ujete Pruse, pozneje pa Francoze
in Lahe. Nato so stanovali tu vojaki;
od l. 1814.—1895. je bila tu kaznilnica
za večje hudodelce, a po potresu se je
preselila v Maribor. L. 1905. je grad
kupilo mesto in priredilo tu stanova-
nja. Med svetovno vojno so bili tu za-
prti ujeti Italijani, ki so pod vodstvom
poveljnika podpolkovnika Kerna graj-
sko poslopje in pota na Grad temeljito
popravili ter speljali vodovod do vrha.

(Dalje prihodnjič.)

Uganke, skrivalnice in drugo.

1. Kelih.

(N. P., Kočevje.)

2. Spremenitev.

(Miroljub, Kočevje.)

Slovan, mora, vera, meso, vreča, dama, žeja, botra, ave, deva, mira, krsta, rena, Nace.

Zamenjaj črke gornjih besed tako, da dobiš nove besede. kojih začetnice povedo vašno naročilo!

Rešilci in imena rešilcev — ki se sprejemajo le tekom 10 dni po izidu lista in se objavljajo le imena onih rešilcev, bodo rešili vse zagonetke — v prihodnji številki.

Vabilo na naročbo.

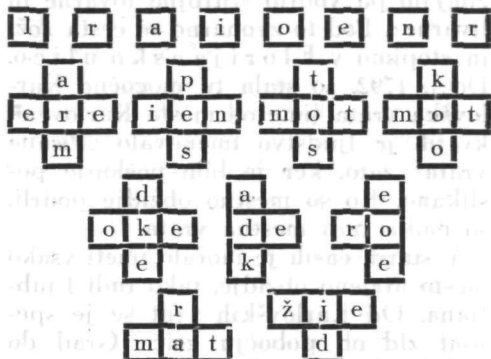
Pred vami leži prva številka 58. letnika »Vrtca«. Rad bi vam drugoval tudi to šolsko leto, Rad bi vam bil dobrodošel gost.

Ste li kaj mislili nanj veseli počitniški čas? Kaj pa strici in tete, stare mamice, botri in botrice — kakor smo vam koncem šolskega leta priporočili, da jih obiščite — so se kaj obnesli in obnesle? Pa je šlo morda res vse za igrače, zabave in sladkarije? Tedaj pač ne bo drugače, nego da potrkate pri očku in mamici. Brez »Vrtca« pa kajpak ne smete v novo šolsko leto. Šolar, šolarica brez mladinskega lista sta kakor samotni popotnik, ki mora skozi neznane kraje brez tovariša. Koliko prijetnejše je, če sta dva, ki se razumeta, bodrita, tolažita in zabavata! Dober tovariš vam hoče biti »Vrtec« skozi težko šolsko leto. Se ga li ne boste z veseljem oklenili?

Za leto 1927/28 bo naročnina za »Vrtec« in »Angelček« skupaj 22 Din za »Vrtec« sam 14 Din, za »Angelček« sam 8 Din. Naročnino sprejema uprava »Vrtca« v Ljubljani Sv. Petra cesta št. 88. — Ček. račun uprave ima št. 10.470.

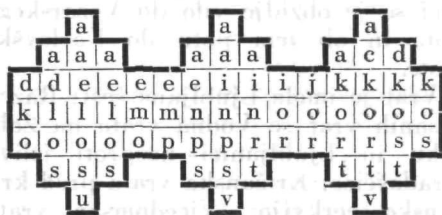
3. Sestavljalnica.

Napravi iz sledečih likov kvadrat, s katerim boš bral znan pregovor:

4. Črkovnica.

(Miroljub, Vižmarje.)

Razvrsti črke v gornjem liku tako, da boš čital v navpičnih vrstah od vrha navzdol brsede nastopnega pomena: žensko ime, svetopisemska oseba, delavnica, kemična prvina, del sobe, žuželka, tekoča voda, vas na Gorenjskem, dan, časomer, lovska priprava, posoda, svetopisemska oseba, kmetijski delavec, število.

Če si pogodil prave besede, boš čital v srednji vodoravni vrsti pregovor.